

## AZ EGYETEMI MODELLVÁLTÁS KIHÍVÁSAI: A FELSŐOKTATÁSI SZELLEMITULAJDON-KEZELÉS SZABÁLYOZÁSA

### EGYETEMEK A K+F+I-TÉRKÉPEN

Az elmúlt években meghatározó közéleti téma volt a hazai felsőoktatás átalakítása, amelyet modellváltásnak nevezünk.<sup>2</sup> Ennek keretében az egyetemek alapítói és fenntartói jogai kikerültek az állam kezéből, és egy kifejezetten erre a célra létrehozott, közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványra szálltak át.<sup>3</sup> A kérdés átpolitizáltságát meghaladva, szakmai szempontból is érdekes folyamatnak lehetünk szemtanúi. Az elmúlt évtizedekben a nemzetközi környezetben kiszélesedett a felsőoktatás szerepe. A korábban klasszikusan oktatási és kutatási profillal bíró intézmények mára egy *harmadik missziót*<sup>4</sup> is szolgálnak: a létrehozott tudást nem szabad az egyetem falain belül tartani, hanem széles körben szükséges azt felhasználni, ezzel hozzájárulva annak társadalmi és gazdasági hasznosításához.

A fentiek gyakorlatba való átültetését számos intézkedés mutatja. A fenntartói struktúra átalakítása mellett már korábban létrejött a *duális vezetés*<sup>5</sup> modellje, ahol a rektor alapvetően az oktatási-akadémiai, míg a kancellár az operatív-gazdálkodási feladatokért felelős.<sup>6</sup> Az állami finanszírozás korábbi normatív rendszere kevésbé motiválta az egyetemeket a teljesítmény fokozására. A jelenlegi megoldásban a klasszikus közfinanszírozás kisebb szerepet kap, így az egyetemeknek több lábbon álló *finanszírozási portfóliót* kell kialakítaniuk. Nagyobb hangsúlyt fektetnek a hazai és nemzetközi pályázatokon való aktív részvételre, valamint vállalati kapcsolataik útján önálló bevétel szerzésére. Utóbbinak elsődleges eszköze a kutatás-fejlesztés és innováció (KFI) területén történő együttműködés.<sup>7</sup> A hazai felsőoktatásban meglévő tudományos kompetenciákat és infrastruktúrát a versenyszférával együttműködve célszerű kiaknázni, aminek az eredménye új innovatív termékek és megoldások

<sup>1</sup> A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott tanulmány: *t.bence@stud.uni-obuda.hu*; ORCID.

<sup>2</sup> Felsőoktatási Stratégia (2016): Fokozatváltás a felsőoktatásban – középtávú szakpolitikai stratégia.

<sup>3</sup> 2021. évi IX. törvény a közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelő alapítványokról.

<sup>4</sup> *Lorenzo Compagnucci, Francesca Spigarelli*: The third mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting & Social Change*, 161. évf., 2020: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>.

<sup>5</sup> *Kováts Gergely* (szerk.): A kancellári rendszer bevezetése a magyar felsőoktatásban. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, 2016, p. 102.

<sup>6</sup> 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.

<sup>7</sup> *Alessandro Muscio, Davide Quaglione, Giovanna Vallanti*: Does government funding complement or substitute private research funding to universities? *Research Policy*, 42, évf. 1. sz., p. 63–75: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.04.010>.

megjelenése lehet a piacon. Mindez hozzájárul a tudás korábban említett társadalmi-gazdasági hasznosításához, valamint az intézmények erősödő finanszírozásához. A profitorientált szemlélet átültetése a felsőoktatásban fokozza az intézmények közötti versenyt, amely a közgazdaságtan törvényei szerint javítja a színvonalat, hatékonyságot.<sup>8</sup>

A jelenlegi kormányzati struktúrában a felsőoktatási és innovációs szakpolitika egy kézben összpontosul, ami lehetővé teszi a területek összehangolt kooperációját. A KFI-területen az elmúlt években megkezdődött az úgynevezett *innovációs ökoszisztéma*<sup>9</sup> építése, amely összeköti és hálózatba szervezi az innovációs folyamatok szereplőit, bázisának pedig az egyetemi-kutatóintézeti erőforrásokat tekinti.<sup>10</sup> Ez a szemlélet a nemzetközi viszonyokban már évtizedek óta bevett. A tengerentúlon az egyetemek és a vállalatok szoros együttműködésben kutatnak és fejlesztenek a leginnovatívabb iparágakban. 2008-ban az Európai Bizottság ajánlást<sup>11</sup> adott ki, amely az egyetemek tudásátadását (technológia- és tudástranszfer) szorgalmazza, valamint felhívja a figyelmet a szellemi tulajdon-kezelés szabályozására is.

Miután a felsőoktatási modellváltás egyben *szemléletváltást* is jelent, ezért helytálló a címben említett kifejezés, mely szerint új kihívásokkal és elvárásokkal kell szembenéznük az egyetemeknek.<sup>12</sup> Mára már aktuálissá vált annak vizsgálata, hogy ez a folyamat hogyan jelenik meg a gyakorlatban, ennek egyik lehetséges tükré a *szellemi tulajdon-védelmi (IP) szabályozás*.

## EGYETEMI TUDÁSTRANSZFER ÉS SZELLEMITULAJDON-KEZELÉS

A fentiekben áttekintett felsőoktatási változások és kapcsolódó KFI-stratégiák<sup>13</sup> céljainak megvalósítását a sikeres egyetemi technológia- és tudástranszfer segítheti elő. Ez egy olyan folyamat, melynek keretében az egyetem falain belül létrehozott új ismeret és technológiai megoldás elérhetővé válik külső szereplőknek, például ipari partnereknek.<sup>14</sup> Így jutnak el

<sup>8</sup> Bob Jessop: On academic capitalism. *Critical Policy Studies*, 12. évf. 1. sz., 2018, p. 104–109: <https://doi.org/10.1080/19460171.2017.1403342>.

<sup>9</sup> Ove Granstrand, Marcus Holgersson: Innovation ecosystems: A conceptual review and a new definition. *Technovation*, 90–91. évf. 2020, p. 12: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2019.102098>.

<sup>10</sup> Zoltán Birkner, Ádám Mészáros, István Szabó: Handling regional research, development and innovation (RDI) disparities in Hungary: New measures of university-based innovation ecosystem. *Regional Statistics*, 12. évf. 4. sz., p. 27–55: <https://doi.org/10.15196/RS120402>.

<sup>11</sup> 2008/416/EK ajánlás a szellemi tulajdon kezeléséről a tudásátadás során, valamint az egyetemeknek és más állami kutatószervezeteknek szóló gyakorlati útmutatóról.

<sup>12</sup> Liber Noémi: Az innovációmenedzsment kihívásai és megoldásai a felsőoktatásban – I. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 2. sz., 2016. április, p. 11.

<sup>13</sup> KFI Stratégia (2021): Magyarország Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Stratégiája (2021–2030) és Neumann János Program (2023).

<sup>14</sup> Donald S. Siegel, David A. Waldman, Leanne E. Atwater, Albert N. Link: Toward a model of the effective transfer of scientific knowledge from academicians to practitioners: qualitative evidence from the commercialization of university technologies. *Journal of Engineering and Technology Management*, 21. évf. 1–2. sz., p. 115–142: <https://doi.org/10.1016/j.jengtecman.2003.12.006>.

a tudományos eredmények a lehető legszélesebb társadalmi és fogyasztói körhöz.<sup>15</sup> Ennek gyökerei Izraelbe nyúlnak vissza, amely a nemzeti innovációs rendszerek (ökoszisztémák) egyik alapmodellje a nemzetközi megítélésben. Az 1950-es években létrejöttek olyan egyetemi vállalatok, melyek kifejezetten az intézményi tudástranszfer menedzsmentjét látták el. Az USA-ban néhány évtizeddel később, az 1980-as években jelentek meg az intézményeken belüli tudástranszfer-irodák. Európában ma az egyetemen belüli és azon kívüli szervezeti megoldásokra is találunk példát, melyek közös vonása, hogy nagyfokú önállóságot élveznek, dedikáltan tudástranszfer-feladatokat látnak el, és jellemzően valamilyen akadémiai felsővezető felügyeli a tevékenységet.<sup>16</sup> Az egyetemek harmadik missziójának megjelenésével hazánkban is egyre fontosabb szerepet tölt be a technológia- és tudástranszfer, valamint az innovációmenedzsment, melyre külön pályázati programot is működtet a szakpolitika. Ezen folyamatok révén erősödik az intézmények finanszírozási portfóliója, hiszen a közfinanszírozás mellett jelentősebb szerepet kapnak a *piaci* megrendelésekből származó *bevételek*. Szükségszerű, hogy az egyetemi menedzsment is szintet lépjen, hiszen így újfajta tudásra és professzionális vezetésre van szükség. Hangsúlyosabbá válik továbbá a vagyongazdálkodás szerepe, amelynek a duális vezetés kialakítása ágyazott meg korábban.<sup>17</sup> Egy, az amerikai modellre vonatkozó kutatásban 60 egyetem tudástranszfer-tevékenységét vizsgálták, melynek során összesen négy különböző iskolát állapítottak meg. Az eredmények alapján a kutatás és a startup (spin-off) fókuszú egyetemek voltak a leginkább sikeresek gazdasági értelemben.<sup>18</sup> Ennek megfelelően a hasznosító vállalkozások alapítására vonatkozó szabályok vizsgálata kiemelt figyelmet kap a jelen kutatásban is.

A hazai intézményi tudástranszfer-menedzsment belső, de önálló szervezeti egységei úgynevezett *technológia- és tudástranszfer-irodák* (TTI) formájában kerültek megszervezésre, melyek tevékenységüket külön stratégia és szabályzat (pl. IP-szabályzat) alapján folytatják. Az iroda gyakorlatilag *hídszerepet* tölt be az egyetem és a külső, akár ipari szereplők között.<sup>19</sup> Egyrészt kapcsolatot tart az egyetemi kutatókkal és más szervezeti egységekkel, feltérképezi a tudományos eredményeket; másrészt információs és tanácsadási szolgáltatást is nyújt, amellyel elősegíti a kutatási eredmények hasznosítását. Ellátja a KFI-megrendelésekhez, pályázati projektekhez és szellemi tulajdon-védelmi ügyekhez tartozó adminisztratív feladatokat. A jól működő TTI-menedzsment ezzel terhet vesz le a kutatók

<sup>15</sup> Kézikönyv az egyetemek és az ipar között megvalósuló kutatásfejlesztési és innovációs együttműködések kialakításához. Debreceni Egyetem, 2013, p. 14.

<sup>16</sup> *Antoni Gy., Bene T.*: Ajánlás és gyakorlati útmutató egyetemek részére tudástranszfer tevékenységeik fejlesztéséhez. 2013. p. 9.

<sup>17</sup> *Liber*: i. m. (12), p. 18.

<sup>18</sup> *Daniela Baglieri, Francesco Baldi, Cristopher Tucci*: University technology transfer office business models: One size does not fit all. *Technovation*, 76–77. évf. 2018, p. 51–63: <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2018.05.003>.

<sup>19</sup> *Marcus Holgersson, Lise Aabo*: A literature review of intellectual property management in technology transfer offices: From appropriation to utilization. *Technology in Society*, 59. évf. 2019, p. 10: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2019.04.008>.

válláról, a professzionális adminisztrációval pedig pozitív reputációt épít a külső szereplőkkel való kapcsolatokban. Ugyanakkor elengedhetetlen, hogy a kutatók, hallgatók is rendelkezzenek alapszintű innovációmenedzsment-ismeretekkel, amit a tudástranszfer-iroda különböző képzésekkel, workshopokkal, ismeretterjesztéssel támogathat.<sup>20</sup>

A szellemi tulajdon-kezelés kérdésköre nem számít közbeszéd tárgyának, pedig a popkultúrában is jelen van, még ha láthatatlan módon is. Erre példa az *Agymenők*<sup>21</sup> című amerikai televíziós sorozat alábbi jelenete. A három fiatal tudós egy új giroszkóp ötletének kidolgozását követően – a gazdagság reményében – szeretné szabadalmaztatni találmányát az egyetem TTI-irodáján keresztül.

- Egyetemi ügyintéző: Átnéztem a papírokat, úgy tűnik nincs akadálya, hogy szabadalmaztassák az örökké fennmaradó giroszkópot.
- Leonard Hofstadter: Ez nagyszerű! Szóval akkor most mi lesz?
- Egyetemi ügyintéző: A jogi csapat átnézi a szabadalmakat, nehogy ütközzön egy korábbival.
- Howard Wolowitz: Szerintem nem fog, mi is utánajártunk.
- Egyetemi ügyintéző: Ez klassz, de a mieink „kicsit” alaposabbak.
- ...
- Egyetemi ügyintéző: Már csak ezt kell átnézniük, és aláírniuk, hogy beleegyeznek, hogy az egyetemé legyen a szabadalom 75%-a.
- Sheldon Cooper: Felháborító! Ez a mi ötletünk, és mi dolgoztuk ki, hogy lehetne az egyetemé a nagyobb részesedés?
- Egyetemi ügyintéző: Ez egyetemi szabályzat.
- ...
- Leonard Hofstadter: Szóval mi hárman végeztük el a munkát, de csak 25%-ot kapunk?
- Egyetemi ügyintéző: Dr. Hofstadter, az egyetem 10 éve fizeti a munkájukat, azt hitte, hogy merő szívjóságból tesszük?
- Leonard Hofstadter: Hát, amíg a szemembe nem vágta... igen.

A jelenet alapján a laikus nézőben is számos kérdés felmerülhet, hogy vajon egy ilyen szituáció a valóságban hogyan és milyen szabályok alapján működik. A dialógus ugyanakkor

<sup>20</sup> Inez Macho-Stadler, David Pérez-Castrillo, Reinhilde Veugelers: Licensing of university inventions: The role of a technology transfer office. *International Journal of Industrial Organization*, 25. évf. 3. sz., 2007, p. 483–510: <https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2006.06.001>.

<sup>21</sup> *Agymenők* (The Big Bang Theory), amerikai szitkom televíziós sorozat 9. évad 18. rész (2015).

szakmailag rendkívül találó, hiszen a témához kapcsolódó legfontosabb témákat érinti: az újdonságkutatás fontossága és annak alapossága; a kutatók és az egyetem közötti jogviszony egy iparjogvédelmi bejelentés esetén; a hasznosítási bevételekből való részesedés aránya; az egyetemi IP-szabályzat szükségessége; és a szolgálati-alkalmazotti találmány kérdéskörei.

## A KUTATÁS AKTUALITÁSA ÉS KÉRDÉSEI

Az Európai Unióban a Lisszaboni Stratégia alapján került megfogalmazásra 2005-ben a közfinanszírozású kutatóhelyek és a vállalati szféra közti kapcsolatok erősítésének szükségessége. Az együttműködések elősegítik a tudásalapú társadalom fejlődését, ezzel az európai gazdaság versenyképességét és az életszínvonal emelkedését. Ennek megfelelően az Európai Bizottság ajánlást készített (2008/416/EK), melyben megfogalmazzák a tagállamok számára, hogyan segítsék elő az akadémiai szféra szellemi tulajdon-kezelési politikájának tudatos kialakítását. Az ajánlás összesen 18 pontban fogalmaz meg elveket az intézményi szellemi tulajdon-védelem, a tudásátadás és az együttműködés vagy szerződés alapján végzett kutatások vonatkozásában. Ezen belül az alábbi öt pont vonatkozik kifejezetten az ajánlott intézményi szellemi tulajdon-védelmi politika tartalmi szabályai közé:

- új ötletek, szellemi alkotások nyilvánosságra hozatala;
- kutatási eredmények tulajdonjoga;
- szellemi alkotások nyilvántartása;
- harmadik féllel való kapcsolat rendezése;
- jogok tisztázása a kutatás megkezdése előtt.

2014-ben az új KFI-törvény<sup>22</sup> 33. § (1) bekezdése írta elő a szabályzatok létrehozását: „A költségvetési kutatóhelynek és közalapítványnak, a felsőoktatási intézménynek, valamint az állami és önkormányzati tulajdonban álló, kutatóhelynek minősülő közhasznú jogállású nonprofit gazdasági társaságnak szellemi tulajdon-kezelési szabályzattal kell rendelkeznie.” A paragrafus (2) bekezdése tartalmi követelményeket is támaszt. A szabályzatoknak az alábbiakra kell kiterjedniük:

- a szellemi alkotások értékelésének és nyilvántartásának elvei;
- a szellemi alkotások gazdasági társaságba való apportálásával vagy egyéb módon történő hasznosításának feltételei;
- a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok védelmével kapcsolatos elvek és követelmények;
- a szellemi alkotás létrehozásában közreműködő kutatók jogai és kötelezettségei a hasznosítás folyamatában;
- a szellemi alkotásokkal összefüggő értékelési, nyilvántartási és hasznosítási eljárások elvei;
- a kapcsolódó felelősség- és hatáskörök meghatározása.

<sup>22</sup> 2014. évi LXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról.

A *Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) 2018-ban készített elemzést a közfinanszírozású kutatóhelyeken történő szellemi tulajdon-kezelésről.*<sup>23</sup> Ennek keretében két kutatóintézet és hét egyetem vonatkozó szabályzatait és gyakorlatát tekintették át. A vonatkozó szervezeti egységek vezetőivel készített interjúk, a rendelkezésre álló hasznosítási adatok és az IP-szabályzatok elemzése alapján a hivatal magas szintű helyzetértékelést adott a hazai gyakorlatról. Az elemzés mind a tudástranszferre, mind a szellemi tulajdon-kezelésre vonatkozóan számos javaslatot fogalmazott meg (1. táblázat). Ezek egy része országos szintű, általános problémára, esetleg jogszabályi vagy módszertani anomáliára reagál. Bizonyos felvetések (pl. összeférhetlenség, kutatói előmenetel) olykor az intézmények más szabályzataiban kerülnek rendezésre (pl. etikai kódex, humánpolitikai szabályzat). Az SZTNH által megállapított javaslatokat, észrevételeket természetesen a jelen kutatás is igyekezett figyelembe venni.

<i>Személyi hatály</i>	A szabályzatnak való alárendelés a foglalkoztattak munkajogi dokumentumban (kinevezési okmány, munkaszerződés stb.) való rendezése.
	Foglalkoztatottakon kívüli személyekre vonatkozó hatály rendezése (hallgatók, vendégkutatók, egyéb munkavégzésre irányuló jogviszony).
	Személyi hatályra vonatkozó szabályok betartásáért felelős személy/szervezet kijelölése.
<i>Tárgyi hatály</i>	A szellemi alkotások megítélésében a szolgálati-alkalmazotti jellegre való korlátozás indokolatlanul szűkíti a tárgyi hatályt.
	Tárgyi hatály széles körű kiterjesztése az üzletileg hasznosítható eredményekre, függetlenül a szellemi alkotás lehetséges oltalmi formájától.
	A tárgyi hatály a szellemi alkotásokon kívül az azokhoz kapcsolódó jogokra is terjedjen ki.
<i>Szellemi alkotások kezelése és a kapcsolódó jogok</i>	Harmadik személlyel együttműködésre vonatkozó szabályok kialakítása.
	Szellemi alkotások kezeléséért, hasznosításáért felelős szervezeti egység és döntéshozók kijelölése.
	Szellemi alkotásról való lemondást követően felmerülő intézményi igények rendezése.
	A hasznosításból származó bevételek megosztásának átlátható és kiszámítható szabályozása.

1. táblázat: *Javaslatok a szellemi tulajdon-védelmi szabályozás fejlesztésére, SZTNH (2018)*

<sup>23</sup> Szellemi tulajdon-kezelés és a kutatási eredmények hasznosítása a közfinanszírozású kutatóhelyeken. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 2018, p. 50.

Egy évvel később, 2019-ben a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) meghirdette Egyetemi Innovációs Ökoszisztéma<sup>24</sup> (EIÖ) pályázatát, amely a hazai felsőoktatási tudástranszfer-tevékenységet kívánta támogatni. Ennek természetesen elválaszthatatlan részét képezi a szakmailag megfelelő szellemi tulajdon-kezelés kialakítása. A felhívás keretében összesen 22 hazai egyetem részesült támogatásban, összesen 4,4 Mrd Ft értékben. A pályázat lényege, hogy az intézménynek egy elkülönült, dedikáltan technológia- és tudástranszferrel foglalkozó szervezeti egységet (TTI) kell létrehoznia és sikeresen működtetnie. Kötelező továbbá a *szellemi tulajdon-kezelési szabályzat felülvizsgálata és frissítése*, valamint az iparjogvédelmi költségek finanszírozására biztosított pénzügyi alap létrehozása.

A projektek 2023–2024-ben zárulnak, így a 2018-as SZTNH-elemzést követően aktuálisá vált áttekinteni, hogy azon egyetemek, melyek dedikált állami támogatásban részesültek tudástranszfer-tevékenységük fejlesztésére, milyen szabályozást alkalmaznak napjainkban. Az akkor vizsgált szabályzatok 2006–2016 között léptek hatályba a vizsgált intézményeknél, tehát az EIÖ programban történt kötelező felülvizsgálat és frissítés alapján a szabályzatok kidolgozottsága várhatóan javult.

Jelen kutatás a támogatott egyetemek szellemi tulajdon-kezelési szabályzatát hasonlítja össze és elemzi az alábbi kutatási kérdések mentén.

- K<sub>1</sub> A szabályzatok mennyiben felelnek meg a jogszabályi követelményeknek, a hazai és nemzetközi ajánlásoknak?
- K<sub>2</sub> Van-e trendként azonosítható modell a szellemi tulajdon-kezelésben?
- K<sub>3</sub> Milyen szabályozási különbségek vannak az intézmények között?

## MINTA ÉS MÓDSZER

Az EIÖ-pályázaton összesen 22 intézmény került támogatásra. Ebből 17 modellváltó egyetem, négy állami fenntartásban álló (BME, ELTE, MKE, NKE), egy pedig egyházi intézmény (EKKE). A Színház- és Filmművészeti Egyetem a kutatás lezárásáig nem frissítette – vagy a frissítést nem tette közzé – 2014-ben elfogadott szabályzatát, ezért nem része a vizsgálatnak. Így összesen 21 egyetem szabályzata alkotja a mintát. Az intézmények rövidítésének jegyzékét az 1. melléklet tartalmazza.

A dokumentumok áttekintése összegyűjtötte a legfőbb szabályozási megoldásokat a személyi és tárgyi hatályt, a szellemi tulajdon-kezelést és -hasznosítást illetően. Azonosításra kerültek az intézmények közötti hasonlóságok és különbségek, valamint elemzésre kerültek a jogszabályi kötelezettségeknek és szakmai ajánlásoknak való megfelelés szempontjából.

<sup>24</sup> Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott 2019-1.2.1-EGYETEMI ÖKO konstrukció.

## ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉS

Az összesen 21 vizsgált intézmény IP-szabályzata terjedelmében igen magas szórást mutat. A legrövidebb szabályzat csupán 9 (SZE), a leghosszabb 44 (PE) oldalas mellékletek nélkül. Az átlagosan 22 oldalas dokumentumok így összesen 479 oldalnyi vizsgálati anyagot képeztek. A szellemi tulajdon-kezelési szabályzat megléte jogszabályi előírás, azonban az EIÖ projekt keretében kötelező volt azt felülvizsgálni és frissíteni, így a jelenleg hatályos szövegek a 2020–2022 években kerültek elfogadásra. Egyes intézmények a meglévő dokumentumot módosították, míg mások teljesen újat hoztak létre. A legtöbb esetben (17) az intézmény legfőbb döntéshozó szerve, vagyis a *szénátus* (BCE – elnöki testület) *fogadta el* a szövegét. A BME és MOME esetén a rektor és a kancellár közös utasításaként találjuk meg, míg a MATE szabályzata a kuratórium döntéséhez kapcsolódik. Hét egyetemenél a szervezeti és működési szabályzat (SZMSZ) részeként vagy annak mellékleteként jelenik meg az intézményi szabályozásban, a többség (14) viszont teljesen önálló formában alkotta meg.

Mivel a szabályzat szövegét nem csupán a vonatkozó szakmai szervezeti egységek, hanem számos egyetemi polgár használja, ezért a dokumentum áttekinthetőségét jelentősen megkönnyíti a tartalomjegyzék elhelyezése, amely a legtöbb esetben (16) megtalálható. Megállapítható, hogy a *felépítésük jellegzetes*, többnyire ugyanazon logika és tárgykörök mentén haladnak. Természetesen vannak egyetemek, melyek nem térnek ki minden, a 2. táblázatban feltüntetett szempontra, és akadnak, melyek szélesebb kört szabályoznak. Az eredmények ismertetése során a szélsőségek mindig bemutatásra kerülnek.

Tartalomjegyzék, értelmező rendelkezések
Preambulum, szabályzat célja, alapelvei
Személyi és tárgyi hatály
Szellemi alkotásokhoz kapcsolódó jogok megszerzése
Szellemi alkotás létrehozásának bejelentése, a vonatkozó eljárás és a részt vevő szervezeti egységek
Szellemi alkotások hasznosítása, hasznosítási formák, bevételek megosztása
Adminisztratív szabályok, a szellemi alkotások nyilvántartása és gazdálkodási szabályok
Titoktartás, összeférhetetlenség, felelősség és jogorvoslat
Záró és hatályba léptető rendelkezések
Mellékletek

2. táblázat: IP-szabályzatok felépítése, saját szerkesztés



A szabályzatok érdemi része minden egyetemenél (kivéve BCE) preambulummal kezdődik, amely megjelöli a vonatkozó jogszabályi háttérrel is (Nftv. és KFItv.). Ezt követően röviden ismertetésre kerül *a szabályzat célja* és az intézményi szellemitulajdon-kezelés *alapelvei*. Ezen belül meghatározásra kerül, hogy az intézmény támogatja a tudományos kutatást, a szellemi alkotások létrehozását és azok jogi védelmét, az erre vonatkozó egyetemi eljárárendet. Meghatározza a vonatkozó feladat- és felelősségi köröket, kijelöli a tudástranszfer, valamint a további KFI-partnerségi együttműködések alapvető szabályait. Több esetben az ismertetett szakpolitikai irányokra is utalnak azzal, hogy a tudományos eredmények gazdasági és társadalmi hasznosítására kell törekedni. Általános és visszatérő pont továbbá a szellemi alkotásokból származó gazdasági haszon méltányos megosztása, ezzel a *kutatók motiválása* és elismerése. Az ELTE célja továbbá serkenteni a vállalatok – kiemelten a térségi és kkv-szektor – és a környező ökoszisztéma felé irányuló tudásáramlást. Megjelenik benne továbbá a tudomány általi *társadalmi felelősségvállalás* is, amely egyedinek számít a szabályzatok között. A Debreceni Egyetem az intézmény és a kutatók jó hírének növelését tűzte ki célul azzal, hogy a kutatási eredmények szolgálják a közjót. A MOME a kreativitás szemszögéből az emberközpontú jövő és a fenntartható fejlődés előmozdítását, valamint a *szellemitulajdon-tudatos szemlélet* meggyökeresedését hangsúlyozza.

A szabályzat következetes alkalmazását segíti elő, amennyiben kifejti a legfontosabb definíciókat fogalomtár vagy *értelmező rendelkezések* keretében. Ez csupán négy intézmény esetén hiányzik. Az ELTE ugyanakkor feladatként határozza meg a TTI számára, hogy külön dokumentumban hozzon létre erre vonatkozó tájékoztatót, míg a Miskolci Egyetem arra tesz általános utalást, hogy a fogalmakat a jogszabályi rendelkezések alapján kell értelmezni. Néhány intézmény a jogszabályi paragrafusok idézésével operál. Egyes fogalmak esetén természetesen megkerülhetetlen a törvényi szöveg szabados használata, azonban a legtöbb esetben ennél gyakorlatiasabb megközelítés tapasztalható. Ezen a területen kifejezetten részletes a MATE szabályzata, amely az agrártudományi sajátosságokra tekintettel számos egyedi fogalommal operál például az állat- és növényfajták nemesítésének terén. Az egyetemek többsége a pontos és egységes intézményi adminisztráció érdekében *formanyomtatványokat* alkalmaz a szellemitulajdon-kezeléshez kapcsolódó ügyintézés során. Ezek jellemzően az új szellemi alkotás bejelentésére vonatkozó űrlapok, titoktartási nyilatkozatok, kutatási és más szerződésminták. Sok esetben a szabályzat mellékleteként található meg, míg van, ahol elektronikus elérési út kerül megadásra. Utóbbi azért előnyös, mert ezek változása esetén nem szükséges frissíteni a szabályzatot. A létrehozott nyomtatványok számában és kidolgozottságában kiemelkedik az EKKE, a MATE és az SZE.

## A SZABÁLYZAT HATÁLYA

Megállapítható, hogy minden vizsgált IP-szabályzat rendezi a *személyi hatály* kérdését, ezzel megállapítva, hogy mely természetes és jogi személyek, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek körében szükséges azt alkalmazni. Ennek a gyakorlata kisebb eltéréseket mutat az intézményeknél. Alapvetően mindenhol kiterjed a személyi hatály az egyetemi oktatókra, kutatókra, hallgatókra, valamint azon személyekre, akik átmeneti jogviszonnyal rendelkeznek (vendégkutatók), illetve akiknek a tevékenysége kifejezetten kutatásfejlesztésre vonatkozik. A szabályzatok szövegezésében az alábbi megfogalmazásokkal találkozhatunk:

- az egyetem és annak szervezeti egységei;
- közalkalmazottként foglalkoztatottak;
- munkaviszonyban foglalkoztatottak;
- munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyban állók;
- egyéb polgári jogi jogviszony alatt állók, akik részt vesznek az egyetem oktatási, kutatási tevékenységében;
- hallgatók, doktoranduszok;
- az egyetem erőforrásait használó, kutatásfejlesztési tevékenységet végző gazdálkodó szervezetek;
- az egyetem hasznosító vállalkozásai, azokkal foglalkoztatásra irányuló jogviszonyban állók.

A közalkalmazotti jogviszony említése leginkább az állami fenntartású egyetemek esetén releváns. A fentiekén túl az egyetem képzési és tudományos profiljából adódóan más speciális jogviszony is megjelenhet, mint pl. az egészségügyi szolgálati jogviszony (PTE és SE). A foglalkoztatottak esetén jellemzően a munkaszerződés, kinevezési okirat vagy más *munkajogi dokumentum* tartalmazza a szabályzat hatályának elfogadását. Az egyetemi hallgatók rendszerint csak akkor veendő figyelembe, ha tudományos tevékenységük túlmutat az oktatásban való részvételen – például tudományos diákköri tevékenység által –, így szellemi alkotás létrehozása valószínűsíthető. Mellettük a vendégoktatók, vendégkutatók az a személyi kör, akik kifejezetten egy erre vonatkozó *nyilatkozat* aláírásával vagy szerződés megkötésével ismerik el a szabályzat hatályát. Számos intézmény kijelöli a fentiek érvényesítésének *felelőségét*, amely azonban megosztott gyakorlatot mutat az adott szervezeti egység vezetője (intézet, tanszék), valamint a TTI vezetője között. A BME kitér arra is, hogy a munkajogi dokumentumokban és a munkaköri leírásokban érdemes megemlíteni a kutatási-alkotási kötelezettséget, mellyel a létrehozott szellemi alkotások szolgálati jellegének megállapítása egyértelművé válik. Számos intézmény a szabályzatában külön fejezetben szabályozza a hallgatók által létrehozott szellemi alkotásokat, valamint a Kooperatív Doktori Program (KDP) ösztöndíjasait. Ezen területen a BME állapít meg kifejezetten részletes szabályokat.

A személyi hatály mellett szintén minden szabályzat kitér a *tárgyi hatályra*, azaz hogy mely alkotásokra kell alkalmazni a szabályokat. A két legfontosabb kategória, amely a szabályzatok túlnyomó többségében megjelenik, az oltalmazhatósághoz és a szolgálati-alkalmazotti jelleghez kapcsolódik. Ezek mellett az alábbi bevett pontokat tartalmazzák jellemzően a vizsgált dokumentumok. Közös szabályozási pont, hogy a személyi hatály alá tartozók alkotásait sorolják ide. A tárgyi hatály meghatározása jellemzően az alábbiakra terjed ki:

- szellemi alkotások, melyekre iparjogvédelmi oltalom szerezhető;
- szellemi alkotások, melyek szolgálati vagy alkalmazotti jellege megállapítható;
- ezekhez közvetlenül kapcsolódó védjegyek és árujelzők;
- szellemi alkotások, melyek jogait az egyetem ingyenes vagy visszerhes jogügylet során megszerezte;
- a szabályzat hatálybalépésekor az egyetem tulajdonában álló szellemi alkotások;
- know-how, üzleti titok;
- szerzői művek.

Az Óbudai Egyetem megjegyzi, hogy a védjegyekre és árujelzőkre vonatkozó szabályokat külön dokumentumban határozza meg. Az ELTE a tárgyi hatály alá tartozónak tekinti az MI-alapú rendszerek segítségével létrehozott alkotásokat is. A MATE megemlíti még a PhD-kutatások eredményeit és az azokból készült publikációkat, a PTE pedig idesorolja az innovatív ötleteket is.

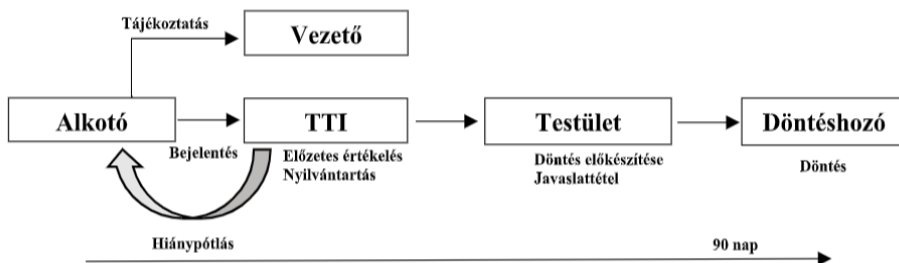
A jogi kodifikációban bevett, hogy a személyi és tárgyi mellett a *területi hatály* is meghatározásra kerül. Ilyen típusú szabályt egyedül a MATE fogalmazott meg, ami feltehetően az egyetem képzési helyszíneinek és telephelyeinek kiterjedt, hálózatos rendszerének köszönhető.

## SZELLEMITULAJDON-KEZELÉS

A vizsgált dokumentumokban közös, hogy a létrejövő szellemi alkotások vagyoni, hasznosítási és rendelkezési jogai főszabály szerint az egyetemet illetik meg. Ennek részletei, valamint az ettől való eltérés annak függvénye, hogy megállapítható-e az alkotás szolgálati vagy alkalmazotti jellege, milyen jogviszony keretében került létrehozásra, valamint mennyiben kerültek felhasználásra egyetemi kapacitások, erőforrások. A külső partnerrel való együttműködés során létrejött alkotások jogai a feleket hozzájárulásuk arányában illetik meg. Jellemző előírás, hogy ezen arányokat még a *kutatás megkezdése előtt írásban* kötelező rögzíteni. Ennek felelőse általában az adott szervezeti egység vezetője vagy azon személy, aki jogosult az egyetem nevében szerződést kötni (pl. kancellár, rektor). Ennek elmaradása esetén a felek egyenlő arányban válnak jogosulttá.

Az alkotó a létrehozást követően haladéktalanul köteles *bejelentést tenni* az egyetem részére. Több esetben erre határidőt is megállapít a szabályzat, amely jellemzően 8-15 nap. Ezt

jellemzően a mellékletekben feltüntetett rendszeresített nyomtatványon szükséges megtenni. A bejelentéssel elindul egy intézményi eljárás, melynek logikáját az 1. ábra mutatja be.



1. ábra: Bejelentett szellemi alkotásokra vonatkozó intézményi eljárás, saját szerkesztés

Ennek során az intézménynek döntenie kell az alkotás befogadásáról vagy elutasításáról, valamint annak optimális hasznosításáról. A legtöbb esetben az alkotó a TTI részére jelenti be, jellemzően elektronikus úton, amelyben ismerteti a szellemi alkotás részleteit, körülményeit. Ezzel párhuzamosan tájékoztatja szervezeti egységének vezetőjét (kar, intézet, tanszék). A TTI megvizsgálja a bejelentést, szükség esetén hiánypótlásra szólítja fel az alkotót. Ezt követően megtörténik a *szellemi alkotás értékelése* az alábbi szempontok szerint:

- szakmai, tudományos és technológiai szempontok;
- az alkotás piaci potenciálja;
- oltalmazhatóság kérdése;
- optimális hasznosítási mód;
- külső szakértő bevonásának szükségessége (pl. szabadalmi ügyvivő);
- a megalkotás költségei és a várható gazdasági haszon;
- továbbfejlesztési lehetőségek.

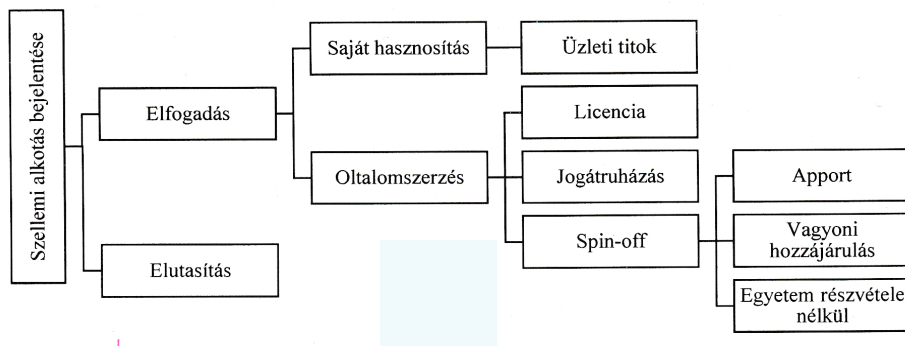
Az értékelés után egy döntés-előkészítő testülethez kerül a bejelentés, amely megvizsgálja a rendelkezésre álló információkat, és javaslatot tesz a végső döntéshozónak. A testület jellemzően valamilyen tanács vagy bizottság, amely az egyetem pénzügyi, szakmai és tudományos vezetőiből, ritkán külső meghívott szakértőkből áll. A legtöbb esetben a szellemi alkotásról való döntést a *rektor* hozza meg. A DUE és a SZE esetében ezt a hatáskört a rektor és a kancellár (gazdasági főigazgató) közösen gyakorolják. Szintén bevett gyakorlat, hogy a döntést nem egyszemélyi vezető hozza meg, hanem maga a – korábban említett – testület. Amennyiben az eljárás kevesebb lépésből áll és kevesebb szereplő részvételével történik, az egyszerűsítheti és gyorsíthatja az adminisztrációt. Rendkívül decentralizált a Debreceni Egyetem, ahol a TTI nagyon erős hatáskörrel rendelkezik, hiszen a teljes eljárás lefolytatása, beleértve az alkotás befogadásáról és hasznosításáról való döntést is, annak vezetőjét illeti meg.

Jogszabályi előírás, hogy a munkáltató (egyetem) 90 napon belül köteles nyilatkozni arról, hogy a szolgálati találmányra igényt tart-e.<sup>25</sup> Ellenkező esetben a jogok az alkotót illetik meg. A szabályzat alkalmazását segíti, amennyiben az egyetem beépíti saját dokumentumába is a rendelkezést. Ennél rövidebb (szigorúbb) határidőt állapít meg a BCE, DE, MATE (60 nap) és a Miskolci Egyetem (30 nap). Tovább növeli az eljárás átláthatóságát és kiszámíthatóságát, ha nem csupán a szellemi alkotás befogadásáról való döntés határideje, hanem az azt megelőző lépések (TTI-értékelés, bizottsági véleményezés) is időben szabályozottak.

Fontos része a szabályzatoknak az *újdonságrontás elkerülésére* vonatkozó rendelkezések, melyek a publikáció korlátozására irányulnak. Az erre vonatkozó gyakorlat szintén megszokott. Egyes intézmények az alkotó felelősségére bízják, hogy csak abban az esetben hozza nyilvánosságra az alkotáshoz kapcsolódó tudományos eredményeit, amennyiben azzal nem veszélyezteti az egyetem gazdasági és üzleti érdekeit. Mások viszont ezt eleve valamilyen szakmai vezető vagy szervezeti egység (jellemzően TTI) hozzájárulásához kötik.

## HASZNOSÍTÁS

Az előzőekben ismertetett eljárásban az egyetemi vezetés számos kérdésben dönt. Ezek közül az első és legfontosabb, hogy az intézmény egyáltalán igényt tart-e a szellemi alkotásra. Amennyiben úgy dönt, hogy nem (vagy nem nyilatkozik 90 napon belül), úgy minden jog az alkotót illet meg. Fontos szabály, hogy ettől függetlenül az egyetem igényt tarthat az esetleges későbbi hasznosításból származó bevételek egy részére. Ha befogadják az alkotást, döntést kell hozni a további lépésekről, vagyis a hasznosítás módjáról (2. ábra). Ennek egyik lehetséges módja, hogy az egyetem saját, elsősorban *oktatási-kutatási tevékenységében hasznosítja* az eredményeket, vagyis titokban tartja, esetleg védett ismeretként (know-how) kezeli. Fontos szabály, hogy az alkotót ekkor is megilleti a méltányos díjazás.



2. ábra: Lehetséges IP-hasznosítási módok, saját szerkesztés

<sup>25</sup> 1995. évi XXXIII. törvény a találmányok szabadalmi oltalmáról (Szt.).

Ebben az esetben azt veszik figyelembe, hogy piaci körülmények között milyen értéken lenne megszerezhető az adott szellemi alkotás. Ha az alkotás megfelel az *oltalmazhatóság* jogszabályi feltételeinek, akkor a szabályzatok szerint észszerű határidőn belül megtörténik a szükséges bejelentés. Több egyetem is rendelkezik arról, hogy az oltalom megszerzéséhez szükséges költségeket egy évig állja az intézmény, ezt követően pedig évente legalább egyszer felülvizsgálják és aktualizálják a szellemi alkotásokra vonatkozó információkat, ami alapján eldöntik, hogy gazdaságilag mennyire rentábilis annak fenntartása. A Pannon Egyetem azt rögzíti főszabályként, hogy a hazai iparjogvédelmi bejelentések költségeit öt évig fizetik, a nemzetközi bejelentéseknél pedig az öt évet felső határként húzzák meg, azonban azt évente felülvizsgálják. Megállapítható, hogy a *nemzetközi oltalomszerzésre* alig térnek ki a szabályzatok. Az alulszabályozottság arra enged következtetni, hogy ritkán felmerülő kérdésről van szó. A szellemi alkotások portfóliójának monitoringját az a bevett rendelkezés segíti, amely szerint egy szakmai *nyilvántartást* vezet egy erre kijelölt szervezeti egység, jellemzően a TTI. Emellett a gazdasági és pénzügyi területért felelős egyetemi hivatal a számviteli szabályok alapján vagyonynyilvántartást vezet az alkotásokról. A PTE külön szabályként fogalmazza meg, hogy a két nyilvántartást évente legalább egy alkalommal tételesen egyeztetni szükséges. Az egyetemek közel fele a szakmai nyilvántartás tartalmát is részletesen meghatározza, amely jellemzően az alábbi pontokból áll:

- nyilvántartási azonosítók;
- szellemi alkotás megnevezése;
- alkotó(k) neve, személyes adatai, hozzájárulás aránya;
- bejelentés időpontja, tartalma;
- egyetemi döntés időpontja, tartalma;
- iparjogvédelmi oltalom megszerzésére vonatkozó információk, költségek;
- kapcsolódó hasznosítási szerződések adatai;
- kapcsolódó publikációk adatai.

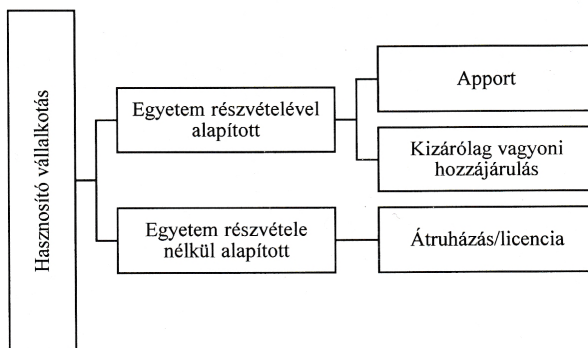
Az intézmények többsége a szabályzatában rendezi, hogy a kapcsolódó költségeket egy erre elkülönített *pénzügyi keret* fedezi. Ez összhangban van az EIÖ pályázati felhívással, mely kötelezőként írja elő egy ilyen jellegű pénzügyi keret létrehozását a projekt megvalósítása alatt. Mivel azonban a pályázatnak nincs fenntartási ideje vagy kötelezettsége, komoly kockázatként értékelhető az a tény, hogy kilenc intézmény egyáltalán nem nevesíti az innovációs alapot a szabályzatában.

A 21 vizsgált intézmény közül csupán néhány esetben határozza meg a szabályzat, hogy *milyen hasznosítási módot preferál* – vagy éppen kerül. A DUE és az ÁTE úgy rendelkezik, hogy az apportálásként való hasznosítás csak különösen indokolt esetben történhet meg, ha más hasznosítási mód kivitelezhetetlen. A Miskolci Egyetem nem az egyes opciók között tesz különbséget, hanem annak kiválasztása során rögzíti a lehető legmagasabb bevétel elvét mint fő szempontot. A Nyíregyházi Egyetem elsősorban a szellemi alkotások saját, intézményen belüli hasznosítására törekszik, ezen túl pedig a hasznosító vállalkozások általi

gazdálkodásra. Az ELTE azt rögzíti, hogy az üzleti célú hasznosítás elsődlegessége mellett fenntartja az eredmények társadalmi célú felhasználását is. Bevett és általános rendelkezésnek számít, hogy az egyetem az alkotó bevonásával, közösen alakítja ki a hasznosítási stratégiát. A DUE ehhez kapcsolódóan külön megjegyzi, hogy tiszteletben tartja a kutatók az Alaptörvény X. cikkében foglalt, a tudomány szabadságára vonatkozó alapjogát és a kutatáshoz fűződő individuális küldetésstudatát és alapkutatás iránti elkötelezettségét.

Az oltalomserzést követően az intézménynek több lehetősége is van a hasznosításra, melyeket a szabályzatok többsége nevesít is. A szellemi alkotás hasznosítására vonatkozó jogokat *licencia* keretében egy harmadik félnek határozott időre átengedheti. Ezen belül számos szerződéstípust és fizetési konstrukciót megkülönböztet a vonatkozó szakirodalom. Amennyiben *átruházási szerződést* köt az egyetem, úgy a jogokat véglegesen átadja a vevő számára. A harmadik lehetőség, hogy úgynevezett egyetemi *hasznosító vállalkozás* (spin-off) útján az intézmény maga is részt vesz a hasznosításban és gazdálkodásban. Ennek ma hatályos jogszabályi definícióját a KFI tv. 3. § 4. pontja rögzíti: „Költségvetési kutatóhelyen létrejött szellemi alkotás hasznosítása céljából alapított gazdasági társaság, amely nem pénzbeli hozzájárulásként rendelkezésre bocsátás, átruházás vagy hasznosítási szerződés alapján vált a költségvetési kutatóhelyen, valamint a felsőoktatási intézményben létrejött szellemi alkotáshoz fűződő jogok jogosultjává vagy hasznosítójává”.

Látható, hogy a jogszabály nem az intézmény részvételén keresztül, hanem a hasznosításra való jogosultság révén közelíti meg a definíciót. Az összesen 21 vizsgált egyetem közül nyolc szabályzata egyáltalán nem tartalmaz semmilyen rendelkezést a hasznosító vállalkozásokra. A többi 13 – többnyire egységesen – három típust különböztet meg (3. ábra). Az intézménynek tagsági jogviszonya keletkezik, ha nem pénzbeli hozzájárulást teljesít a szellemi alkotással (apport), vagy kizárólag vagyoni hozzájárulást teljesít, és a hasznosítási jogokat átruházás vagy licencia útján engedi át a cégnek. Végül az egyetem közvetlen részvétele (tagsága) nélkül is alapítható hasznosító vállalkozás, amely szintén szerződéses úton válik a szellemi alkotás jogosultjává.



3. ábra: Hasznosító vállalkozások tipizálása, saját szerkesztés



A területet szabályozó egyetemek között általános rendelkezés, hogy a vállalkozás alapításáról a szenátus dönt; határozott időre alapított vállalkozás esetén három évnél rövidebb időre nem hozható létre; valamint az egyetemmel foglalkoztatási jogviszonyban álló személy a munkáltató írásbeli hozzájárulásával lehet tagja vagy vezető tisztségviselője a vállalatnak, és azzal további munkavégzésre irányuló jogviszonyt létesíthet. Utóbbi feloldja az *összeférhetlenségi* problémákat, és lehetőséget biztosít arra, hogy az alkotók és további kutatók is közvetlenül részt vegyenek a hasznosításban. Ezen mainstream szabályoktól eltér a Debreceni Egyetem, ahol a kancellár dönt az alapításról, a Miskolci Egyetemen pedig ezt a jogkört a kuratórium gyakorolja a rektor javaslata alapján.

A felsőoktatási és KFI-stratégiának egyik célja az egyetemek profitorientált attitűdjének ösztönzése, ez azonban nemcsak az intézmények, hanem a kutatók szintjén is megjelenik. Számos vizsgált szabályzat már az alapelvei között említi, hogy kiemelt célnak tartja a kutatók megfelelő motivációs rendszerének kialakítását, a *hasznosítási bevételek méltányos megosztását*. Ennek alapvető jogszabályi háttérét az Szt. találmányi díjra vonatkozó fejezete fekteti le, azonban az egyetemi szabályzatok jellemzően részletesebbek. A szabályozottság szintje természetesen eltérő, de megállapítható, hogy összességében egy rendezett kérdésről van szó a vizsgált mintában. Ez alól a BCE és a MTSE jelent kivételt, amely nem szabályozza, hogy a hasznosításból származó bevételek milyen arányban oszlanak meg az alkotó és az egyetem között. A többség először kiszámolja az úgynevezett díjalapot. Ez a szellemi alkotás hasznosításából származó bevételeket jelenti (pl. licenciadíj, osztalék) csökkentve az adminisztrációs költségekkel, mint a szellemi alkotás értékelésének vagy az oltalom megszerzésének és fenntartásának költségei. Öt egyetem a befolyt első egymillió forintot mindennemű csökkentés nélkül átengedi az alkotónak, erősítve ezzel a motivációs rendszert. Ezt követően a szabályzatban meghatározott arányok szerint felosztásra kerül a bevétel. Az alkotók általában 60%-ban részesülnek, a fennmaradó összeg pedig megoszlik az egyetemi központi vagy kari költségvetés, az innovációs alap, esetleg a TTI között. Az *átláthatóságot és a kiszámíthatóságot növeli* azon – több egyetem által alkalmazott – rendelkezés, melyben az intézmény szabályozza, hogy mikor és milyen gyakran fizeti ki az alkotók számára a díjat. Megosztott a gyakorlat, hiszen egyesek évente számítják össze és fizetik ki az alkotói díjakat, míg más intézmények a bevétel beérkezését követő meghatározott időn belül (jellemzően 30-60 nap) folyósítják. Minden bizonnyal nem a szabályozási technika, hanem a kérdés szabályozottságának a ténye jelent fontos mérföldkövet a területen. Rendkívüli szabályokat alkalmaz az ÁTE, amely nem rendelkezik állandó arányokkal: minden évben, 12 hónapos hatállyal rektori utasítás keretében határozzák meg a felosztást.



## TOVÁBBI SZABÁLYOK

A szabályzatok utolsó fejezetei további témaköröket szabályoznak, idetartozik például az *összeférhetetlenség* kérdése. Egyrészt az erre vonatkozó rendelkezést több egyetem a hasznosító vállalkozások szabályai között állapítja meg, amely a további munkavégzésre irányul. Emellett általános szabályként jelenik meg több szabályzatban, hogy az oktatók és kutatók felelősek azért, hogy egyetemi kötelezettségeikkel szemben ne legyenek összeférhetetlenek, különösen a külső partnerrel együttműködésben folytatott KFI- vagy egyéb tanácsadói, szolgáltatási tevékenység során. A BME és a MOME megemlíti, hogy további vonatkozó rendelkezések a humánpolitikai kérdésekkel foglalkozó szabályzatban találhatóak. A Debreceni Egyetem esetén ha az összeférhetetlenséggel kapcsolatban kétség merül fel, a TTI-hez fordulhatnak az egyetemi polgárok. Más intézményekben ez jellemzően közvetlenül a rektor hatásköre. Különbség lehet ez ügyben az állami fenntartású és a modellváltó egyetemek között, mivel előbbiek esetén a közalkalmazotti jogviszony szigorúbb lehet egyes kérdésekben.

A *titoktartásra* vonatkozó szabályok esetén több intézmény is definiálja az üzleti titok fogalmát: minden, az egyetemen folyó kutatáshoz kapcsolódó olyan tény, információ, megoldás, adat, melynek nyilvánosságra hozatala veszélyeztetné az egyetem pénzügyi, gazdasági, üzleti érdekeit. 12 intézmény, tehát a vizsgált minta több, mint fele szabályzatában egyáltalán nem tér ki a titoktartásra. A többi egyetem általános szabályként állapítja meg, hogy az egyetemi polgárok kötelesek fokozott gondossággal eljárni, a titoktartási kötelezettség pedig a jogviszonyuk megszűnését követően is időkorlát nélkül fennmarad.

A szabályzat megsértése esetén felmerülő *felelősség* már egy szabályozottabb kérdés, hiszen 17 egyetem állapít meg ilyen jellegű rendelkezéseket. Habár az intézmények többsége rendelkezik külön etikai kódexszel, az IP-szabályzatok is megemlítik, hogy fegyelmi, polgári jogi (kártérítési) és akár büntetőjogi felelősség is felmerülhet. Az ELTE kifejezetten részletes szabályokat állapít meg. A szabályzat megsértésének gyanúja esetén erről bejelentést kell tenni, amit a TTI közreműködésével vizsgál ki az intézmény. Szabálysértés esetén pedig további szankció lehet valamilyen megállapított előny elvétele, esetleg pályázati vagy ösztöndíj-lehetőségekből való kizárás. A Miskolci Egyetem úgy fogalmaz, hogy méltányos és előnyös díjazással ösztönzi a szellemi alkotások önkéntes bejelentését, annak elmaradása esetén nem alkalmaz szankciót. A szabályzat súlyos megsértése esetén ugyanakkor – a többi intézményhez hasonlóan – kérheti a kapcsolódó jogok ingyenes átruházását, a jogtalanul szerzett bevétel megosztását, valamint további kártérítés megfizetését.

Négy egyetem kivételével minden intézmény kitér arra, hogy milyen *jogorvoslati* lehetőséggel bírnak az egyetemi polgárok, ha a szabályzat szerinti döntést magukkal szemben sérelmesnek tartják. Általános szabály, hogy a vitatott döntéstől számított 15 napon belül írásban a rektortól kérhetnek jogorvoslatot, ezen túlmenően pedig bírósági felülvizsgálatra van lehetőség. Az EKKE és SZTE esetén az Innovációs Bizottság (testület) döntésével

szemben a szenátushoz fordulhat első ízben az alkotó. A Nyíregyházi Egyetem és a Miskolci Egyetem fenntartja továbbá a SZTNH Iparjogvédelmi Szakértői Testülethez való fordulás lehetőségét is.

## DISZKUSSZIÓ

A megfelelő tudományos következtetések megállapításához az eredményeket a megfogalmazott kutatási kérdések mentén érdemes értékelni. A jogszabályi követelmények (KFitv.) és ajánlások (2008/416/EK) tekintetében az tapasztalható, hogy a szellemi alkotások nyilvántartása, azok értékelése, továbbá az intézményi szereplők között a feladat- és felelősségi körök pontos kijelölése esetenként hiányosan szabályozott. Ugyanakkor jelentős előrelépés figyelhető meg a SZTNH 2018-ban megfogalmazott ajánlásai terén. Ezek közül a személyi hatályra vonatkozó szabályok betartásáért felelős személy nem került minden esetben egyértelműen kijelölésre. A tárgyi hatály vonatkozásában széles körű szabályokat találunk, melyek nem korlátozódnak az Szt. szerinti szolgálati- és alkalmazotti találmányokra. Pozitívként kiemelhető még a hasznosításból származó bevételek megosztásának szabályozása, amely szinte minden intézménynél átlátható módon rendezésre került.

Az összesen 21 vizsgált intézmény szabályzata alapján megállapítható, hogy a szellemi alkotások bejelentésében és az azt követő egyetemi eljárásban, valamint a hasznosítási bevételek megosztásában van egy viszonylag egységesnek tekinthető mainstream szabályozás. A gyakorlatok egymáshoz való közelítését ugyanakkor nem csak a jogszabályok és a szakmai ajánlások segítik elő. Feltételezhetjük, hogy az intézmények a szabályzatok kialakítása során benchmarking technikát alkalmaznak, mivel megfigyelhető néhány jellegzetes szófordulat ismétlődése, például Pécsi Tudományegyetem és a Soproni Egyetem szabályzatai esetén. Az egységesség mellett ugyanakkor jelen vannak olyan sajátosságok, amelyek rendkívüli szabályokat igényelnek. Ilyen például a mintában szereplő négy állami fenntartású egyetem jogilag eltérő helyzete a modellváltókhöz képest, vagy a művészeti egyetemek (MOME, MKE) profiljából adódó jellegzetességek. Utóbbiak esetén ugyanis az iparjogvédelmi oltalomban részesíthető szellemi alkotások szabályozása helyett a szerzői művek kaptak nagyobb hangsúlyt, továbbá részletesebben került áttekintésre a hallgatói alkotói tevékenység.

Összességében az látható, hogy a 2019–2024 között megvalósuló Egyetemi Innovációs Ökoszisztéma projektek jelentősen emelték a felsőoktatási IP-szabályozás szakmai színvonalát. Az egységítés mellett ugyanakkor a jogállás, a szabályozási kidolgozottság és az intézmény profiljából eredő sajátosságok miatt jelentős különbségek is vannak.

## KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerző köszönetet mond Urbánné Malomsoki Mónikának (MATE) a hallgatói tehetség-gondozásban folytatott áldozatos munkájáért, Haszonits Andrásnak (Danubia IP Innovációs Tanácsadó Kft.) szakmai támogatásáért és a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának az Ujvári János diplomadíj-pályázat gondozásáért. A kutatást a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott Új Nemzeti Kiválósági Program támogatta.

### 1. sz. melléklet: Intézményi rövidítések jegyzéke

ÁTE	Állatorvostudományi Egyetem
BCE	Budapesti Corvinus Egyetem
BME	Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
DE	Debreceni Egyetem
DUE	Dunaújvárosi Egyetem
EKKE	Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem
MATE	Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
ME	Miskolci Egyetem
MKE	Magyar Képzőművészeti Egyetem
MOME	Moholy-Nagy Művészeti Egyetem
MTSE	Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem
NKE	Nemzeti Közszolgálati Egyetem
NYE	Nyíregyházi Egyetem
ÓE	Óbudai Egyetem
PE	Pannon Egyetem
PTE	Pécsi Tudományegyetem
SE	Semmelweis Egyetem
SOE	Soproni Egyetem
SZE	Széchenyi István Egyetem
SZFE	Színház- és Filmművészeti Egyetem
SZTE	Szegedi Tudományegyetem